

o reconstituie, și prefața programatică a *Istoriei* lui Polibiu, unul din principalii adversari ai acestei teorii. Este cel puțin curios de ce, discutînd problema unității operei istorice, N.Z. nu raportează primele capitole din cartea I a lui Polibiu la vederile lui Aristotel însuși, exprimate în *Poetica*, 1459 a, 16—25. Cercetarea asupra izvorului și esenței istoriografiei tragice făcută de Zegers este în mod voit restrînsă la operele lui Duris și Phylarchos (analizate prin intermediul lui Diodor și Plutarh), principalii reprezentanți ai acestei direcții. O analiză cît de sumară a condițiilor materiale, concret istorice în care s-a dezvoltat istoriografia tragică ni se pare însă indispensabilă pentru o mai bună înțelegere a fenomenului literar analizat, pentru plasarea lui în dezvoltarea generală a istoriografiei grecești. În disertație nu găsim nici un fel de verigi de legătură, disertația, ca să întrebuițăm termenii aristotelici folosiți atît de des de Zegers nu este ancorată în « realitate » ci plutește în domeniul « posibilității ». Tînărul cercetător se folosește de o bibliografie aproape exclusiv în limba germană. El nu cunoaște interpretările asupra *Poeticii* lui Aristotel făcute de A. Rostagni, E. Bignami, F. Albergiani pentru a nu cita decît cîteva nume ilustre din Italia. Contactul cu interpretările învățaților italieni i-ar fi înlesnit lui Z. clarificarea unora din propriile sale idei.

Contribuția lui N. Zegers la cunoașterea roadelor date de învățătura aristotelică în domeniul poeziei și-a căpătat fără îndoială un loc temeinic în cadrul controverselor expuse de autor. Îngustarea voită a cîmpului cercetării asupra unor pasaje din Diodor și Plutarh, pe care autorul le consideră fără umbră de îndoială ca aparținînd lui Duris și Phylarchos, ne face totuși să fim circumspecți față de această atitudine de adîncă convingere în determinarea paternității unor pasaje compilate.

A. Piatkowski

LIVIU RUSU, *Eschil, Sofocle, Euripide*, Editura tineretului, Colecția « Oameni de seamă », 1961, 432 p.

Pentru a înfățișa tinerilor cititori viețile marilor tragici, Liviu Rusu a ales o metodă deosebită de cele care au stat la baza lucrărilor apărute pînă acum în aceeași colecție. Dîndu-și seama de caracterul particular al cărții sale, autorul a socotit necesar — și pe bună dreptate — să-l explice într-o prefață. Încercăm să o sintetizăm în cîteva rînduri:

Constrîns de puținătatea datelor relative la viața oamenilor de seamă de care se ocupă, Liviu Rusu a căutat să o reconstituie prin mijloace indirecte. Pe de o parte, prin cercetarea și evocarea epocii în care și-au desfășurat activitatea, a evenimentelor în mijlocul cărora s-au format și în raport cu care s-au definit cei trei dramaturgi; pe de altă parte, prin expunerea și interpretarea operelor acestora, autorul urmărește evoluția gîndirii și a simțirii lor, reface « aventura vieții lor nu în latura ei trecătoare, ci în aceea durabilă », semnificativă, care le-a conferit nemurirea.

Ar fi vorba, deci, de o biografie ideologică, psihologică, de o biografie, într-un fel, interioară. Totodată, ținînd seama de faptul că operele celor trei mari eleni au constituit fapte de viață, forme de participare activă, uneori foarte la obiect, la viața politică, la dezbaterile de idei ce frămîntau lumea lor, sîntem de acord cu autorul că « lucrarea nu depășește (cel puțin pe această linie, *n.n.*) caracterul unei biografii ».

Desigur, metoda folosită de Liviu Rusu comportă riscuri și discuții. Sînt laturi ale vieții artistului care, cu sau fără voia acestuia, nu apar în operă, rămînînd totuși la fel de semnificative pentru personalitatea și evoluția lui, la fel de instructive pentru cel care-i urmărește biografia. Scrisorile lui Cicero, documente personale, neliterare, dezvăluie adesea un alt om,

ale cărui gânduri și sentimente intime contrazic uneori pe cele exprimate public, în discursuri. Desigur, e vorba aici de « politică ». Dar și discursul și tragedia nu sînt oare, ambele, manifestări în forul public ale unui anumit fel de a gândi și a simți?

Apoi, ceea ce ni s-a păstrat din operele tragicilor e mult prea puțin în raport cu ceea ce au produs ei. E mai ușor să schițezi un portret al fiecăruia, să le descoperi particularitățile care-i diferențiază, decît să le urmărești evoluția.

Dar, trebuie să o recunoaștem, cu toate riscurile pe care le implică, metoda folosită de Liviu Rusu este singura posibilă pentru a realiza o carte de tipul celeia pe care și-a propus-o, o carte a cărei utilitate și ale cărei calități se impun de la prima vedere. Căci ea îl *introduce* pe tînrul cititor într-o lume mai puțin și mai de departe cunoscută. Îl face să trăiască alături de cei trei artiști problemele ce preocupau această lume. Îi dă cunoștințe de istorie, de istorie a teatrului, a moravurilor, a artelor plastice. Mai mult: îl învață — și aici cartea lui Liviu Rusu depășește biografia — să citească literatura, să descifreze sensurile adînci, tilcurile ascunse explicațiile și implicațiile social-politice ale unei opere de artă. Îi dă, în același timp, exemple de conduită morală pe care biografia oricărui « om de seamă » le oferă și pe care autorul nu scapă niciodată prilejul să le sublinieze.

Ne îngăduim însă și unele rezerve față de poziția adoptată de autor în citeva probleme ridicate de cercetarea sa.

În *Prologul* cărții, Liviu Rusu caută să explice « formarea unei mentalități dinamice » a poporului grec, mentalitate oglindită de întreaga cultură grecească și care a permis înflo, rirea genului dramatic. Explicația ar sta în caracterul zbuciumat al istoriei acestui popor, în « varietatea factorilor economici, politici și sociali din trecutul lui »: mișcări de populație, antagonisme acute de clasă, dezvoltare inegală a regiunilor etc. E o opinie, credem, exagerată. Preferința pentru un anumit gen poate caracteriza o perioadă din istoria culturii unui popor, dar nu poate fi un element constant, structural și un criteriu de diferențiere a culturilor. Nu numai antagonismele de clasă — care sînt motorul istoriei oricărui popor — dar și ceilalți factori enumerați de autor au acționat și asupra altor popoare fără să ducă în mod necesar la « cristalizarea unei mentalități dinamice » și la dezvoltarea dramei. Tragedia greacă însăși avea, la începuturile ei, un pronunțat caracter liric, ca să nu mai vorbim de înflorirea pe care poezia lirică în genere a avut-o în literatura greacă.

În problema originii sociale a lui Euripide s-au purtat numeroase discuții. Reacționînd cu violență față de noutatea teatrului euripidian, comicii făceau din tragic fiul unei preocupățe. Nu știm de ce Liviu Rusu folosește povestea romantică a unei mame nobile care, în disprețul conveniențelor, nu se sfiște să-și vîndă produsele proprietății la piață. O asemenea poveste nu aduce în definitiv nimic substanțial la înțelegerea dramaturgului și, dacă faptul ar fi fost real, conformiștii antichității i-ar fi dat desigur o atenție mai mare și o altă tratare.

În sfîrșit, citeva observații mai mărunte. Este vorba de stilul lucrării. Pentru a se face mai pe înțelesul cititorilor — majoritatea elevi — autorul se silește să folosească un stil simplu, direct, poate prea direct și prea oral-didactic. Inerente acestei oralități, pe alocuri, unele neglijențe de stil pot duce chiar la confuzii (vezi de pildă la p. 168, unde o formulare nefericită poate face pe cititor să creadă că la Atena exista un singur hellenotamias, care, la un moment dat, era Sofocle). E cu atît mai regretabil cu cît acolo unde, furat de condei, autorul e mai personal, stilul său viguros și avîntat nu e mai puțin inteligibil. Ne gîndim în primul rînd la acele portrete finale, menite parcă să fixeze din nou în liniștea galeriei tragice, de unde le-a smuls, tulburîndu-le, curiozitatea neastîmpărată a cercetătorului, imaginile celor trei titani.

Ar fi fost utilă și o bibliografie. Ea ar fi oferit cititorului inițiat în cunoașterea teatrului grec de această carte valoroasă și alte ispite prețioase.

Nic.-Șerban Tanașoca